

עבודות גמר בהיסטוריה בחינוך הממלכתי

הנחיות ודגשים להכנת הצעות חקר, עבודות הגמר ובדיקתן

המסמך מיועד לרכזים, מנחים, תלמידים ומעריכי העבודות

[עדכון נובמבר, 2019]

נכתב על ידי ד"ר איתי נגרי

עקרונות יסוד

- מסמך זה נועד ליצור בהירות בהנחיות המסגרת להכנת הצעה ועבודת הגמר ואופן בדיקתן; לשפר, לייעל ולפשט את תהליך הכנתן של עבודות הגמר; ליצור יסודות ברורים ואחידים, בכדי לאפשר ליותר תלמידים לעמוד במשימה שלקחו על עצמם, ולהביא יותר הצעות משלב להבשלתן לידי עבודת גמר שלמה; להקל על הבנת הבסיס הנדרש כדי להמריא ממנו אל עבודות טובות, מגוונות, ייחודיות ומצטיינות.

- המסמך נועד עבור בתי הספר בחינוך העל יסודי הממלכתי, הכללי וההתיישבותי כאחד. באתרי שני האגפים הנזכרים לעיל ישנן הנחיות חשובות, דגשים ודוגמאות לכתיבת עבודת גמר באופן כולל. מסמך זה אינו מחליף את מכלול ההנחיות, אלא מעדכן וממקד את ההנחיות לכתיבת עבודת גמר בהיסטוריה:

- מבנה הצעת החקר בהיסטוריה לכתיבת עבודת גמר.

- מבנה עבודת הגמר השלמה בהיסטוריה.

- המחווון על פיו תיבדקנה כלל עבודות הגמר בהיסטוריה בחינוך הממלכתי.

- המסמך כולל הפניות אל האתרים הנזכרים, ואל אתרים ומסמכים רלוונטיים נוספים.

- חשוב מאוד שהמסמך יהיה חשוף בפני רכזי עבודות הגמר, מנחי העבודות, התלמידים הכותבים ומעריכי העבודות כאחד. זאת כדי להבטיח שלכולנו תהיה "שפה" משותפת ביחס לעבודות הגמר, דבר שיקל על הכנת הצעות המחקר ויצמצם את ההכרח בתיקונים חוזרים ונשנים.

עבודת גמר בהיסטוריה – לשם מה?

עבודת גמר היא אחד השיאים הלימודיים אליהם יכולים התלמידים להגיע בשנות לימודיהם בבית הספר. בתהליך הכנת עבודת הגמר ניתן להביא לידי ביטוי כישורי חקר, ניתוח, העמקה עיונית כתיבה ויצירה. התלמידים יוכלו להתעמק בנושא המעניין אותם, גם אם הנושא איננו נלמד כלל בבית הספר. עבודת גמר בהיסטוריה אמורה להתבסס על שאלת חקר היסטורית, אשר תידון, תבחן ועלייה יינתן מענה במהלך פרקי העבודה. תהליך החקר והכתיבה מזמן אפשרות להתבונן, ללמוד

ולחקור סוגיות מן העבר כדי להבינו טוב יותר, וכן את העולם שבו אנו חיים היום. כתיבת עבודת גמר מאפשרת להכיר את מלאכת ההיסטוריון. דרך כתיבת העבודה ירכוש התלמיד שלל מיומנויות למידה וחקר אקדמיות כגון: שאילת שאלות, ניסוח שאלת חקר וחקירתה, איתור מידע, שימוש ביקורתי במקורות מידע, הבנה וניתוח של מקורות מגוונים, מיזוג מידע, ניתוח ממצאים, הסקת מסקנות ברמה גבוהה ויכולת להסברתן בכתב ובע"פ. מיומנויות אלה חשובות לכל אדם בעולם המודרני, לכל חוקר, לכל מנהל, לכל אחד ואחת הרוצים, חולמים ומבקשים להעמיק בסוגיה, לחקור ולגלות עולמות ישנים וחדשים.

תלמידים אשר יסיימו את עבודת גמר בהצלחה יזכו ל-5 יחידות בגרות אשר תצטרפנה לשתי יחידות החובה הנלמדות במקביל (באם לא יוותרו עליהן במסגרת עבודה צמודה). עבודת הגמר עשויה לזכות את התלמיד בבנוס מיוחד בכניסה למוסדות אקדמיים בישראל.

מסמכים ואתרים מנחים ומסייעים במרשתת

אתר הפיקוח על עבודות הגמר הארצי

<http://cms.education.gov.il/educationcms/units/avodotgemer/default.htm>

אתר הפיקוח על עבודות הגמר לבתי"ס במינהל לחינוך התיישבותי

http://www.mchp.gov.il/pikuach_pedagogi/avodot_gemer/Pages/hanchayot_lahagas_hat_avodot_gemer.aspx

המרחב הפדגוגי - היסטוריה:

https://pop.education.gov.il/tchumey_daat/historya/chativa-elyona/

אתר "תנופה – עבודות גמר"

<https://www.avodat-gemer.org/>

מסמך: עבודת הגמר כמגדלור חינוכי תשע"ט

http://meyda.education.gov.il/files/PortalShaar/final_paper_info.pdf

לצורך העיון בדוגמאות כתיבה של סימוכין ועבודות גמר בכלל, ניתן לעיין באתרי החוגים להיסטוריה במוסדות האקדמיים וכן במגוון עבודות ספרים ומאמרים אקדמיים.

מבנה הצעת החקר לעבודת הגמר בהיסטוריה

כותרת: הצעת חקר לעבודת גמר בהיסטוריה

פרטי תלמיד:

שם מלא:

ת.ז.:

טלפון:

דוא"ל:

בית הספר בו לומד:

עיר/ישוב המגורים:

פרטי המנחה:

שם מלא:

ת.ז.:

תואר אקדמי ותחום/מקצוע ההכשרה האקדמית:

מקום עבודה ותפקיד:

טלפון במקום העבודה:

כתובת מגורים,

טלפון בבית

טלפון נייד:

דוא"ל:

3

שם העבודה: ניתן להשתמש בשאלת החקר לשם העבודה – אם היא לא ארוכה מדי, או קיצור שלה כשם העבודה, או נגזרת מתוכה.

מטרת העבודה: מנוסחת באופן ממוקד וברור בכמה משפטים בודדים.

שאלת החקר המרכזית: השאלה העומדת במרכז העבודה (ניתן לפרט גם שאלות משנה – אך אין חובה לפרטן כאן, שכן הן תבואנה לידי ביטוי במסגרת ציון הפרקים בתוכן העניינים).

שאלות משנה: שאלות הנגזרות מהשאלה המרכזית או נלוות אליה.

הסבר הסוגייה העומדת במרכז העבודה: יש להסביר את הסוגייה. ההסבר יתבסס על המקורות שאותרו עד כה - כשלושה מקורות מרכזיים. על ההסבר להיות מגובה בסימוכין – הערות שוליים, כלומר הפניות אל מראי המקום באותם המקורות.

מבנה העבודה המוצע (מההקדמה ועד הסיכום):

מה יכלול המבוא (וההקדמה אם ישנה)
שמות הפרקים, מיקומם בתוך העבודה ותרומתם למענה על שאלת החקר:
מה מתוכנן לכלול כל חלק?
מדוע הוא ממוקם היכן שממוקם בסדר הדברים?
כיצד צפוי לתרום כל פרק למענה על שאלת החקר העומדת בבסיס העבודה?

דרכי חקר ומקורות בהם יעשה שימוש לקידום החקר:

יש להציג בכמה שורות בודדות וממוקדות את הדרכים בהן יפעל התלמיד כדי לקדם את החקר וכתיבת העבודה, תוך פירוט מקורות מרכזיים בהם יעשה שימוש. התלמיד יבהיר בקצרה כיצד הם יסייעו לו בכתיבת העבודה (כגון: אבחן שלושה מחקריים מרכזיים בנושא. מחקרה של... אשר יסייע בהבנת הגורמים ל...; מחקרו של... יבהיר את תוצאות התהליך; ראיונות עם שני השותפים לפעולה...יביא את הזווית האישית של המשתתפים... הכתבות שמצאתי בעיתון המקומי יסייעו בהבנת האווירה הציבורית סביב האירוע.
בכל פעם שיוזכר מקור הוא יופיע גם כהערת שוליים – סימוכין בתחתית העמוד.

4

רשימת מקורות ראשונית: תכלול לא פחות מחמישה מקורות מחקרניים.

לוח זמנים מתוכנן/משוער הכולל את כל השלבים עד להגשת העבודה הסופית.

יש לפרט לוחות זמנים מתוכננים מגיבוש מהגשת ההצעה לאישור ועד להגשת עבודה שלמה.

דגשים וחידודים לאופן הגשת ההצעה ולכתיבת העבודה

חשוב לשמור על עיצוב עקבי בין חלקי העבודה ובתוכם

כתב בכתיבת המלל השוטף: כתב דיוויד 12 או אריאל 11 (או כתב דומה בצורה וגודל).

כותרות משנה בגדלים שונים: 14 עד 20 מודגש או עם קו למטה או שניהם.

רווח בין שורות: 1.5 בלבד בכתיבה השוטפת. מרווחים מוגדלים רק לאחר כותרות, ציטוטים וכו'.

שוליים: אוטומטיים רגילים בוורד.

ציטוטים: ציטוטים יעשו ע"פ כללים אקדמיים מקובלים. יש לשים לב שלא תהיה הגזמה בשימוש בהם (לא עמודים שלמים של ציטוטים). אחרי ציטוטים של מספר שורות ברצף: שורה רווח. ציטוטים קצרים של כשורה – ישתלבו בכתיבה הרציפה בתוך הפסקאות ויושמו במירכאות.

היקף עמודים סביר לעבודה: אין הגדרה מוחלטת, והאיכות לא נקבעת על פי מספר העמודים, אולם הניסיון מלמד שעבודות קצרות מדי עלולות לא למצות את נושא החקר. עם זאת לעתים עבודות ארוכות יחסית כוללות עמודים רבים שאינם חיוניים לנושא החקר. היקף סביר של עבודת גמר יכול להיות בין כ- 30 עמודים ועד כ- 60 עמודים (ברוח 1.5 ושוליים רגילים).

5

המקורות המחקריים: על העבודה להתבסס בפועל על עשרה מקורות מחקרניים לפחות. חשוב שהמקורות יבטאו את עמדותיהם ומחקריהם של מגוון חוקרים (למשל שלא יהיה מצב שבו העבודה מבוססת על כעשרה מקורות שנכתבו כולם על ידי שלושה חוקרים שונים בלבד). ברשימת המקורות יכללו רק מקורות שנעשה בהם שימוש בפועל במהלך החקר והכתיבה.

המקורות הראשוניים: שימוש במקורות ראשוניים יעשה על פי הכללים המחקריים המקובלים בכתיבה היסטורית, על פי דגמים אקדמיים קיימים.

שימוש בהערות שוליים – סימוכין: המקורות המחקריים (משניים) והמקורות הראשוניים באים לידי ביטוי/מגובים בהערות הסימוכין – הערות השוליים, בהן יופיע מראה מקום מדויק למקום/מקור/עמוד עליו מסתמך הכותב באותו עניין או באותה אמירה. יש להקפיד על עקביות באופן הרישום.

מבנה עבודת הגמר בהיסטוריה

שער

השער הוא הפתיחה לעבודה. עליו לכלול את שם העבודה, שיכול להיות גם שאלת החקר או חלק ממנה; שם התלמיד, בית הספר בו הוא לומד ובהנחיית מי נכתב. אם רוצה התלמיד להוסיף תמונה אחת הקשורה ישירות לנושא יוכל להוסיפה עם שורת הסבר בכתב מוקטן.

תוכן עניינים

כולל את כל חלקי העבודה. על תוכן העניינים להתאים למבנה העבודה בפועל.

הקדמה ומבוא

הקדמה איננה חובה. ניתן להסתפק במבוא ולכלול את אשר יכלול להיכלל בה – בתוך המבוא. **ההקדמה** כחלק נפרד או כחלק מהמבוא מיועדת להתייחסות לזוויות אישיות בהכנת העבודה, כלומר התייחסות לבחירת הנושא ותהליך ההכנה. התלמיד יסביר מדוע בחר בנושא, יתייחס בקצרה לתהליך כתיבת העבודה - קשיים, חוויות שחוה או כל מידע משמעותי אחר בתהליך העבודה. כאמור ניתן לכלול את הדברים האחרונים במסגרת המבוא. המבוא יהיה מורכב משניים או שלושה חלקים, חלק ההקדמה, ושני חלקים נוספים, כמפורט להלן:

6

החלק המתודולוגי/שיטת העבודה: יכלול הסבר מטרת העבודה, שאלות החקר, דרכי החקר, מבנה העבודה והתייחסות למקורות המרכזיים המשמשים לעבודה ותרומתם לתהליך החקר. חלק זה יגובה בסימוכין – הערות שוליים - כמקובל בכתיבה היסטורית.

רקע לנושא/למסגרת הנושאים: חלק זה במבוא נועד להכניס את העבודה וקוראיה אל הנושא ולאפשר לאחר מכן צמצום של חלקי רקע וסקירה במהלך העבודה. המטרה היא לאפשר לפרקים עצמם להתמקד במענה על השאלה/שאלות שעמדו בבסיס המחקר. אורך ועומק חלק זה יהיו בהלימה למידת התייחסות לפרטים המהווים מסגרת ורקע הכרחיים במהלך הפרקים. גם כאן יש גבות את הנכתב בסימוכין המקובלים בתחום הדעת. קיימות מספר שיטות לציון מראי מקום. ניתן להיצמד בהערות השוליים לאחת מהדוגמאות האקדמיות-מחקריות הקיימות בפרסומי מוסדות אקדמיים מוכרים, או ספרי מחקר היסטוריים. בכל מקרה יש לשמור על עקביות לאורך העבודה כולה.

פרקי העבודה

כל פרק יתרום תרומה ברורה כחלק מהתשובה על השאלה המרכזית שנשאלה. אין לבנות פרקי רקע שלמים. ניתן לשלב פרטי רקע בתוך הפרקים, או לעסוק בשלבים מקדימים של תהליך מסוים. **העבודה חייבת לכלול לכל הפחות שלושה פרקים.** ניתן להוסיף עוד מספר פרקים בהתאם לצורך. **אמירות, קביעות וטענות** תוסברנה היטב, תהיינה מנומקות, ולביסוסן ייעשה שימוש בדוגמאות ועובדות היסטוריות מן המקורות.

על הכתיבה להיות מעמיקה ולא סקירתית.

על הפרקים להיות קשורים זה בזה, להשלים זה את זה מבחינת הטיפול בסוגייה הנבחנת והמענה על השאלה/שאלות שהוגדרו בתחילת העבודה.

על העבודה להתבסס על כלל המקורות הרשומים ברשימת המקורות, אשר באים לידי ביטוי גם בהערות השוליים – סימוכין היסטוריים - על פי דגמים אקדמיים מקובלים ותוך שמירה על אחידות בין הערה להערה.

חשוב שבכל פרק יהיה גיוון במקורות עליהם הוא מתבסס למשל, שלא יהיה פרק ארוך ומרכזי שיתבסס על מקור אחד או שניים בלבד.

על המקורות להיות ממוזגים זה בזה לאורך הפרק.

לכל פרק יהיו פתיחה וסיום קצרים. מספר שורות בודדות, ללא צורך בכותרות משנה לשם כך.
הפרקים יהיו ערוכים במבנה ברור ועקבי בין פרק לפרק ובתוך כל פרק, בהתאם לדגשים המבניים והטכניים שניתנו בדפי ההנחיות.

סיכום

הסיכום אמור לחדד תובנות שעלו במהלך העבודה מנקודת מבט כוללת יותר, ממבט- על או מזוויות שונות. הסיכום לא אמור לחדש פרטי יסוד שלא עלו במהלך פרקי העבודה. הסיכום יכול להעלות נקודה למחשבה שהעבודה לא תענה עליה. הסיכום מסביר או ממקד את התשובה לשאלת החקר, וכולל תובנות עצמיות של התלמיד על הנושא. ניתן לכלול התייחסות להשלכות אקטואליות אם ישנן.

7

רשימת המקורות

כמו בהערות השוליים, ישנן שיטות וגישות שונות לציון רשימת המקורות. יש לעבוד על פי אחד מדגמים אלו. בכל מקרה לשמור על עקביות לאורך הרשימה כולה. יש לשים לב שרשימת המקורות יכולה לכלול רק מקורות שנעשה בהם שימוש בפועל במהלך כתיבת העבודה והיא צריכה להתבסס על מקורות מחקריים מוסמכים עליהם תתבסס העבודה. ניתן לעשות שימוש גם במקורות ראשוניים. אין לבסס עבודה על ספרי לימוד ובוודאי לא על פרסומים אינטרנטיים אקראיים. המקורות יופיעו על פי סדר א-ב של שמות המשפחה של המחברים.

נספחים (אם ישנם)

נספחים נועדו לאפשר, במסגרת העבודה, מקום למסמכים ולמידע שאין להם מקום בפרקים עצמם. נספח יצורף לעבודה רק בתנאי שתהיה התייחסות אליו במהלך העבודה ויאוזכר בסימוכין – הערות השוליים, לפחות פעם אחת, במהלך העבודה.

מחווון להערכת עבודת גמר בהיסטוריה

העבודה תיבדק בצמוד להנחיות הכתיבה במסמך זה ובעזרת מחווון זה

ניקוד בפועל	ניקוד	מרכיבי החלק	החלק המוערך
	1	שער: שאלת החקר או נושא העבודה בכותרת השער כולל פרטי התלמיד והמנחה. אין צורך בתמונה בשער, אך ניתן לשבץ תמונה אחת בהתאם להנחיות.	מעטפת חיצונית (2 נקודות)
	1	מראה כללי: מעטפת עבודה ועמודי העבודה מוגשים נקי ואסתטי.	
	2	מפורט, מדויק וברור.	תוכן עניינים (4 נקודות)
	2	מתאים למבנה העבודה בפועל.	
	3	בהקדמה או במסגרת המבוא: התייחסות לבחירת הנושא – סיבות לבחירה/עניין בנושא/מדוע נבחר ולתיאור תהליך החקר/כתיבה.	מבוא והקדמה אם ישנה (18 נקודות)
	7	החלק המתודולוגי: מציג את הנושא, המטרה, שאלת/שאלות חקר, מבנה העבודה וסקירת מקורות מרכזיים ששימשו לעבודה, מגובה בסימוכין – הערות שוליים תקינות.	
	8	החלק ההיסטורי: המהווה רקע או מסגרת היסטורית ממוקדת לנושא, מגובה בסימוכין – הערות שוליים תקינות.	
	26	תרומה למענה על שאלת החקר: כל פרק תורם תרומה ניכרת וברורה למענה על השאלה המרכזית בעבודה/על הסוגייה המוצבת במרכז הפרק. אמירות קביעות וטענות לאורך הפרקים מוסברות היטב, מנומקות ונעזרות בדוגמאות הכתיבה מעמיקה ולא סקירתית מדי הפרקים קשורים זה בזה, משלימים זה את זה מבחינת הטיפול בסוגייה הנבחנת והמענה על השאלה/שאלות שהוגדרו בתחילת העבודה	פרקים (40 נקודות)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת היסטוריה

	10	שימוש במקורות: העבודה מבוססת על כלל המקורות הרשומים ברשימת המקורות והם באים לידי ביטוי בהערות השוליים – סימוכין היסטוריים - על פי דגמים אקדמיים מקובלים ותוך שמירה על אחידות בין הערה להערה. ישנו גיוון במקורות עליהם מתבסס כל פרק. המקורות ממוזגים זה בזה.	
	4	מבנה פרקים תקין: לכל פרק פתיחה וסיום קצרים (שורות בודדות, ללא צורך בכותרות משנה לשם כך) הפרקים ערוכים במבנה ברור ועקבי בין פרק לפרק ובתוך כל פרק, בהתאם לדגשים המבניים והטכניים שניתנו בדפי ההנחיות.	
	9	מסקנות נושאיות: הסיכום מחדד תובנות ומסקנות הנובעות מהעבודה, אינו כולל מידע חדש לחלוטין שלא הופיע בפרקים, אך גם לא מהווה חזרה על מה שנכתב קודם. הוא מסביר או ממקד את התשובה לשאלת החקר.	סיכום (13 נקודות)
	4	תובנות עצמיות של התלמיד: תובנות ביחס לנושא, עם אפשרות להתייחסות גם להשלכות אקטואליות.	
	3	רשימה מסודרת בסדר א-ב, על פי מבנים מקובלים בכתיבה היסטורית אקדמית, תוך שמירה על עקביות	רשימת מקורות (3 נקודות)
	7	בקיאות: התלמיד מראה בקיאות בנושא החקר כולל הקשרים היסטוריים מגוונים.	שיחה מעריך-תלמיד (20 נקודות)
	7	הסבר תהליך החקר: התלמיד יודע להסביר את תהליך החקר אותו עבר כולל התייחסות למקורות עליהם התבסס.	
	6	הסבר תובנות ומסקנות: התלמיד יודע להסביר את המסקנות והתובנות אליהן הגיע.	